

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaqı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

BASLAWISH KLAS OQIWSHILARINIŃ OQIW KÓNLIKPELERIN JETILISTIRIWDE PÁN DÓGEREKLERINIŃ ORNI

Turumbetova. A.,

NMPI «Gumanitar hám jámiyetlik pánlerdi aralıqtan oqıtıw» kafedra stajyor oqıtıwshısı

Allambergenov. Q.,

«Sırtqı tálim bólimi» MGI tálim baǵdarı talabası

***Annotaciya:** Bul maqalada baslawish klaslarda oqıw kónlikpelerin jetilistiriwde pán dógerekleriniń ornı, dóretiwshiligi, intellektuallıq tarawı, aktivligi haqqında maǵlıwmat berilgen.*

***Tayanısh sózler:** Baslawish tálim, dóretiwshilik, aktiv, kónlikpeler, shólkemlestiriw, shınıǵıwlar, tálim standartın, individual, tálim standartın.*

Búgingi kúnde bilim alıwda insan kóbirek izleniwdi dóretiwshilik ne baǵdarlanıwı hár qıylı kónlikpeler payda bolǵanda ámelge asırıwdı maqset etpekte. Balalardıń qalıplesiwi baslawish mektepte baslanadı. Bul dáwirde balanıń intellektuallıq tarawı ılawı bolǵanınsha aktiv rawajlanbaqta, jetekshi iskerlik túrinde ózgerisler júz berilmekte, ózin kórsete alıw zárúrlikleri artıp barıp atır.

Tálim standartın engiziw barısında baslawish mektepte oqıtıwdıń maqseti baslawish mektep oqıwshısınıń oqıw qáiletiniń zárúr dárejesin qalıplestiriw, ózin oqıwshı sıpatında ańlaw, oqıw kónlikpelerin ózin-ózi tárbiyalaw, ózin ańlaw quralı retinde isletiwge ılayıq, onı aktiv izertlew iskerligine kirgiziw, bul sub'gektiv jańa bilimlerde tabıslı erkin ózlestiriw ushın múmkinshilik jaratadı.

Mekteptegi oqıw procesiniń ajralmaytuǵın bólegi sabaqtan tısqarı iskerlik baǵdarları boyınsha sabaqlardı shólkemlestiriw bolıp tabıladı. Ádebiyat boyınsha sabaqtan tısqarı jumıslar balalardı ádebiyat penen sóz kórkem óneri retinde tanıstırıw, balalarda awızeki dóretiwshilikke qızıǵıwshılıqtı oyatıw hám shıǵarmalardı oqıw, tekstti oqıw texnikası hám túsiniw usılların qalıplestiriw boyınsha islerdiń eń zárúrli strukturalıq bólegi bolıp tabıladı, usınıń menen oqıwshılardı baǵdarlama materialların jaqsılaw ózlestiriwge járdem beredi olardıń ulıwma til mádeniyatın asıradı. Bul balalardıń kitap penen sabaqtan tısqarı iskerligi bolıp, olardı sawatlı, maman oqıwshılar retinde qalıplestiriwi, kitaplardı gárezsiz túrde tańlawı hám oqıwı, oqıǵan materiyyalarınıń mazmunın ózlestiriwi múmkin, sebebi onı shólkemlestiriwde biz balalardıń individual qızıǵıwshılıqları hám abzallıqların esapqa alıwımız, olardıń oqıw motivaciyasını saqlap qalıwımız múmkin.

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍNDÁ ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Búgingi kún mashqalası sonǵı, bir tárepten, kórkem ádebiyatqa baylanıslı oqıw sabaqlarında baslawısh mektep oqıwshılarınıń oqıw kónlikpelerin qalıplestiriw procesiniń teoriyalıq tiykarları hám stilistikalıq támiynlewı islep shıǵılǵan, basqa tárepten, mektepten tısqarı shınıǵıwlar balalardı kognitivlik iskerlik quralı sıpatında oqıwǵa tartıw hám olarda oqıw kónlikpelerin qalıplestiriw ushın jeterli dárejede paydalanılmaydı.

Oqıw iskerligin úyreniwge professor N. N. Svetlovskaya úlken úles qostı. Ol «tuwrı oqıw iskerligi túrin qalıplestiriw teoriyasını» islep shıqtı.

Ilimpaz N.N.Svetlovskaya tiykarǵı túsinikler sistemasın tómendegishe atap ótedi: «maman oqıwshı», «oqıwshılardıń ǵárezsizligi», «tuwrı oqıw iskerligi turi».

Onıń pikirine qaraǵanda, tuwrı oqıw iskerligi túri úsh basqıshlı process bolıp, onıń dawamında balalar ǵárezsiz túrde, maqsetli túrde kitaplardı túsinedi hám ózlestiredi.

Oqıw iskerligi intellektuallıq hám sezim iskerliginiń ǵárezsiz hám zárúrli turi bolıp tabıladı. Oqıw iskerligi bul ush tiykarǵı basqısh óz ishine alǵan quramalı struktura: «aldınan oqıw», «oqıw procesi» hám «keyingi oqıw».

N. N. Svetlovskayaning pikirine qaraǵanda, oqıwdı oqıtıwdıń tiykarǵı maqseti tuwrı oqıw iskerligi túrin ózlestiriw arqalı erisiletuǵın maman oqıwshını qalıplestiriw bolıp tabıladı.

Ádebiyat sabaqları aldında zárúrli wazıypa - túrli dáwir hám xalıqlardıń kórkem ádebiyatqa baylanıslı dóretpelerin túsinetuǵın hám estetik tárepten qadirleytuǵın kóplegen jergilikli hám shet el ádebiyatlardı qanday basqarıwdı biletuǵın maman, maman oqıwshın tayarlaw. Mashqalanı tabıslı sheshiw ushın siz «oqıw mádeniyati» túsinigin túsiniwińiz, onıń tiykarǵı strukturalıq bólimlerin kórip shıǵıwıńız hám keyin klasstan klasqa oqıw iskerligin qalıplestiriw arqalı sawatlı oqıwshın qalıplestiriw boyınsha sanalı hám maqsetli jumıs alıp baramız.

Oqıw iskerligi menen baylanıslı pikirler túrli avtorlar arasında túrlishe ekenligin kóremiz. Bul hádiyse izertlewshilerdiń ayırıqsha, ayırıqsha kózqarası, sonıń menen birge, insan hám shıǵarma ortasındaǵı baylanıs processinde oqıw iskerliginiń kóplegen ayırıqsha túrleri bar ekenligi menen baylanıslı.

Baslawısh kórkem ádebiyatqa baylanıslı tálimniń tiykarǵı mazmunı retinde oqıw iskerligin atap ótiw baslawısh mektepdegi basqa pánlerge (rus tili, matematika, tábiyat hám basqalar) salıstırǵanda kórkem ádebiyatqa baylanıslı oqıw sabaǵınıń ayırıqsha qásiyetlerin aytıp otedi, ol jaǵdayda balalar bilim sistemasına emes, bálki iskerlikke uyretiledi, yaǵnıy kónlikpeler, universal oqıw háreketleri, iskerlik usılları

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

hám basqalar. Basqasha etip aytqanda, baslawısh mektep balada kórkem tekstlerge salıstırǵanda shıǵarmanı jeterli dárejede úyreniw, oqıǵanların qayta oqıwdı hám sáwlelendiriwdi jaqsı kóretuǵın (oqılıwından aldın, oqıw processinde, oqılıwından keyin) maman oqıwshını qalıplestiredi, teksttiń waqıya tárepine de, kórkem formaǵa da juwap beredi, rawajlangan, aktiv oyda sáwlelendiriwge iye, aladı. kórkem óner menen ushırasıwdan estetikalıq zawıq; hám informaciya tekstlerine salıstırǵanda ol kerekli maǵlıwmatlardı túsinedi hám tekstten aladı, oqıǵanların birlestiredi, maǵlıwmatlardı tolıq, qısqasha, tańlap uzatadı, alınǵan maǵlıwmatlardan óz maqsetleri ushın paydalanadı.

Joqarıdaǵılardan kelip shıqqan halda, oqıw iskerligi - bul úsh basqıstın ibarat bolǵan kitaplardı túsiniw hám ózlestiriwdiń maqsetli procesi: «oqılıwından aldın», oqıw procesi, «oqılıwından keyin». Oqıw iskerligi kitaplardı turaqlı mútajliginde, oqıw ushın materialdı sanalı túrde tańlawda, oqıw processinde alınǵan bilim, kónlikpe hám ilmiy tájriybelardı nátiyjeli qóllaw qábiletinde kórinetuǵın boladı.

Baslawısh klassta pán dógereklerin shólkemlestiriw ushın oqıwshınıń kórkem ádebiyatqa qızıqtıra alıw, sabaqta oqıw páninen berilgen gúrrińlerdi dógerek sabaqlarında dodalaw, pikirlew arqalı olardıń til kónlikpelerin rawajlandırıw múmkin. Juwmaqlap aytqanda, klasstan tis oqıw sabaqlarında baslawısh klass oqıwshılarınıń kitap oqıwına durıs baǵdar berilse, ol balalardıń erkin pikirlew qábiletiniń rawajlanıwına, ádebiy kitaplardı oqıwǵa qızıǵıwshılıǵınıń artıwına tiykar boladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори. Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. 2017 й. 14-сон, 230-модда.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури тўғрисида” 2017 йил 13 сентябрь, ПҚ-3271- сон қарори // lex.uz/docs/3338600.
3. Ona tili o‘qitish metodikasi: Boshlang‘ich ta‘lim fakulteti talabalari uchun darslik: K, Qosimova, S.Matchonov, X. G‘ulomova, Sh.Yo‘ldosheva, Sh. Sariyev. - T.: «Noshir», – 2009. – 352 b.